

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Калянов Д. П.

ВСТУП

Сьогодні Україна постала перед викликами зовнішніх загроз, які не мають аналогів у сучасній історії. Повномасштабна збройна агресія спричинила загострення і внутрішніх проблем, які в комплексі потребують негайного реагування і вирішення з боку держави. Одне з провідних місць у секторі безпеки і оборони належить Національній поліції України, яка є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує громадську безпеку і порядок, охорону прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидію злочинності, а також надає визначені законом послуги з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги¹.

Ефективна реалізація поставлених перед Національною поліцією завдань прямо залежить від належного виконання своїх обов'язків, тобто від дисципліни. Служба в Національній поліції є надзвичайно відповідальним та почесним видом трудової діяльності громадян України, призначених на відповідні посади. Поліцейський повинен сумлінно виконувати професійні обов'язки, відповідати сучасним вимогам, бути дисциплінованим, відповідальним та виправдовувати довіру громадян². Тому питання дотримання дисципліни й законності в органах Національної поліції залишається актуальним і потребує оновлення нормативно-правового й організаційного забезпечення.

У березні 2018 р. прийнято Закон України № 2337-VIII, яким затверджено Дисциплінарний статут Національної поліції України. Цей статут визначає сутність службової дисципліни в Національній поліції України, повноваження поліцейських та їхніх керівників з її додержання, види заохочень і дисциплінарних стягнень, а також

¹ Про національну безпеку України: Закон України 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 31. Ст. 241.

² Швець Д.В. Первинна професійна підготовка як необхідна правова вимога до підготовки поліцейських. *Право і безпека*. 2017. № 3 (66). С. 103–112.

порядок їх застосування й оскарження. Стаття 11 статуту має назву «Відповідальність поліцейського» та передбачає різні види юридичної відповідальності: за порушення службової дисципліни поліцейські незалежно від займаної посади та спеціального звання несуть дисциплінарну відповідальність згідно із цим статутом. Відповідно до нього, за вчинення адміністративних правопорушень поліцейські несуть дисциплінарну відповідальність, крім випадків, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення. Поліцейських, яких в установленому порядку притягнуто до адміністративної, кримінальної або цивільно-правової відповідальності, одночасно може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності згідно із цим статутом.

1. Особливості дисциплінарної відповідальності поліцейських

Перш ніж перейти до розгляду особливостей дисциплінарної відповідальності поліцейських, слід зробити декілька зауважень щодо традиційної класифікації видів юридичної відповідальності. З упевненістю можна говорити про існування таких видів юридичної відповідальності: кримінальної, адміністративної, цивільно-правової, дисциплінарної, матеріальної. Диференціація видів юридичної відповідальності має наукове значення та практичний сенс для законодавця та правозастосовників, оскільки для окремих із цих видів законодавець установлює різні підстави виникнення та дії, різні правові наслідки, що визначаються характером відповідних правопорушень.

Не слід розглядати типологію видів юридичної відповідальності як суто теоретичне знання, тим більше стосовно правопорушників – поліцейських. Законодавство пішло шляхом диференціації як матеріально-правових, так і процесуальних підстав притягнення до юридичної відповідальності залежно від характеру вчиненого правопорушення.

Диференціація видів відповідальності, як правило, відбувається залежно від особливостей об'єктів правової охорони, не стосується принципу рівності щодо осіб, які вчинили ті чи інші правопорушення, оскільки пропонує використання рівних для всіх підстав та меж відповідальності. Ступінь суспільної небезпеки правопорушення має значення також для поділу юридичної відповідальності на види. Не випадково за те саме діяння особа може зазнавати різних форм примусу. Про паралельність дисциплінарної й адміністративної відповідальності в науці сказано чимало.

Наприклад, за те ж правопорушення працівник може бути і звільнений (дисциплінарна відповідальність за трудовим правом), і підданий дискваліфікації (адміністративно-правова відповідальність). Фактично, дисциплінарна відповідальність – це самостійний вид юридичної відповідальності у сфері праці, суб'єктами правовідносин якої є працівник і роботодавець (держава і державний службовець). І таким чином дисциплінарна відповідальність є одним із видів юридичної відповідальності, що застосовується найчастіше. На думку Кузьменко О. В., вона значно переважає кримінальну, адміністративну, цивільну й інші види юридичної відповідальності як за своїми масштабами, так і за частотою реалізації³.

Тлумачення науковцями сутності дисциплінарної відповідальності різняться: одні (Данченко М. І., Коваленко К. В., Кузнєцов В. О. та ін.) розглядають її виключно з деліктного погляду, тобто як різновид державного примусу, підставою для застосування якого є правопорушення. Данченко М. І. визначає дисциплінарну відповідальність як відповідальність за порушення робітниками та службовцями трудових обов'язків, яка здійснюється шляхом накладення адміністрацією підприємства, організації чи установи або вищим органом дисциплінарного стягнення, та як примус до виконання вимог у сфері трудових відносин⁴.

Інші ж (Ануфрієв М. І., Бандурка О. М., Полівчук Д. П., Щербина В.І. та ін.) уважають, що дисциплінарна відповідальність має подвійну природу, поєднуючи в собі як деліктний (негативний), так і позитивний аспекти. Вапнярчук Н. М. дисциплінарну відповідальність розглядає у двох аспектах: 1) як правовий інститут, який становить сукупність матеріально-правових і процесуально-правових норм; 2) як правове положення працівника, яке настає внаслідок застосування дисциплінарного стягнення і характеризується наявністю негативних правових наслідків для правопорушника⁵.

Водночас слід зауважити, що дисциплінарна відповідальність є не лише одним із видів юридичної відповідальності. Не можна

³ Кузьменко О.В. Адміністративний процес у парадигмі права: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Київськ. нац. ун-т внутр. справ, К., 2006. С. 356.

⁴ Данченко М.І. Відповідальність за порушення дисципліни праці. К.: Знання, 1980. С. 11.

⁵ Вапнярчук Н.М. Правове регулювання дисциплінарної відповідальності державних службовців в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Східноукр. нац. ун-т ім. В.Далія. Луганськ, 2010. 18 с.

заперечувати її важливу роль, яку вона відіграє в системі публічного управління, сприяючи чіткому, налагодженому, якісному функціонуванню державного механізму.

На думку Щербака О. І., дисциплінарна відповідальність посадових осіб застосовується в тих галузях державного управління, де дотримання дисциплінарних вимог є найбільш важливим і значущим⁶.

Також дисциплінарна відповідальність є одною з правових форм впливу на порушників трудової дисципліни, яка полягає в застосуванні адміністрацією в установленому трудовим законодавством порядку заходів дисциплінарного стягнення до працівника чи службовця, який учинив дисциплінарний проступок.

Монастирський Є. О. визначає дисциплінарну відповідальність як юридичне і суспільне засудження протиправної поведінки порушника трудової дисципліни, що виникає на основі дисциплінарного проступку, який є безпідставним, навмисним невиконанням або неналежним виконанням трудових обов'язків особами, які перебувають у трудових відносинах із конкретним підприємством (установою)⁷. Дисциплінарне провадження розглядається ним як певні умови та порядок притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності, тобто працівник чи службовець зобов'язаний понести покарання, передбачене трудовим законодавством за винне протиправне невиконання своїх трудових обов'язків, яке полягає в накладенні на працівника стягнення розпорядженням адміністрації в установленому законом порядку. Визнання дисциплінарної відповідальності одним із видів юридичної відповідальності передбачає «обов'язок працівника відповісти перед керуючим суб'єктом або уповноваженим органом за вчинений ним дисциплінарний проступок, сутність якого полягає в невиконанні або неналежному виконанні працівником, покладених на нього трудових чи службових обов'язків і понести дисциплінарні стягнення, передбачені законодавством України»⁸.

На думку Коваленка К. В., дисциплінарна відповідальність є застосуванням до винного працівника в порядку й на умовах,

⁶ Щербак О.І. Правова відповідальність посадових осіб апарату державного управління. К.: Наук. думка, 1980. С. 83.

⁷ Монастирський Є.О. Дисциплінарна відповідальність. К.: Політ. вид-во України, 1976. С. 12.

⁸ Серeda В.В. Дисциплінарна відповідальність в адміністративних публічно-правових відносинах: проблеми теорії та практики: монографія. Харків: НікаНова, 2013. С. 92.

передбачених законодавством про працю, дисциплінарних стягнень у виді обмежень особистого або організаційного характеру⁹. Синчук С. М. метою дисциплінарної відповідальності вважає покарання працівника¹⁰. Курило Т. В. зауважує, що дисциплінарна відповідальність має на меті забезпечення дотримання працівниками внутрішнього трудового розпорядку і є однією з правових форм примусу, що застосовується до працівників за порушення трудового розпорядку й інших обов'язків¹¹.

У свою чергу Кузнецов В. О. визначає дисциплінарну відповідальність як «передбачений нормами дисциплінарного законодавства особливий правовий стан порушника і посадових осіб, які наділяються дисциплінарною владою, що полягає в обов'язку правопорушника відповісти за вчинене дисциплінарне або адміністративне правопорушення та обов'язку посадової особи вимагати від порушника звіту про таку поведінку та застосуванні заходів правового впливу, що передбачені нормами права»¹².

Отже, під дисциплінарною відповідальністю визнається відповідальність робітників та службовців за порушення трудових обов'язків, передбачених правовими нормами. Дисциплінарне стягнення розглядається як міра правового впливу на порушників трудової дисципліни. Дисциплінарне стягнення та дисциплінарна відповідальність представлені як дві сторони одного процесу, як певна сукупність правових наслідків, які настають у результаті вчинення правопорушення. Дисциплінарне стягнення є покаранням, конкретною мірою юридичної відповідальності за вчинення дисциплінарного правопорушення. Залежно від характеру правовідносин (службові чи трудові) і, отже, джерела права, що регулює дисципліну, можна виділити два види дисциплінарної відповідальності: які застосовуються відповідно до правил внутрішнього трудового розпорядку та в порядку підпорядкованості. На наш погляд, правильною є точка зору авторів, які виділяють два види дисциплінарної відповідальності: загальну, яка передбачена

⁹ Коваленко К. В. Правове регулювання дисциплінарної відповідальності працівників органів внутрішніх справ: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.05 / Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Луганськ, 2009. 18 с.

¹⁰ Трудове право України. Академічний курс : підручник / П.Д. Пилипенко, В.Я. Бурак, З.Я. Козак та ін. ; за ред. П. Д. Пилипенка. 2-е вид., перероб. і допов. К. : Ін Юре, 2006. С. 364.

¹¹ Трудове право України : навч. посіб. / за ред. В. О. Кучера. Львів : ЛьвДУВС, 2017. С. 363.

¹² Кузнецов В. О. Відповідальність працівників податкової міліції за адміністративні проступки та порядок її реалізації: автореф. дис. ...канд. юрид. наук. Ірпінь, 2004. 23 с.

трудова законодавством, і спеціальну. Загальна дисциплінарна відповідальність поширюється на найбільшу кількість працівників та настає на підставі норм Кодексу законів про працю України та правил внутрішнього трудового розпорядку.

Так КЗпПУ закріплює вимоги, визначені трудовою дисципліною, обов'язки працівника, заохочення за успіхи в роботі, стягнення за порушення трудової дисципліни, порядок їх застосування, органи, уповноважені їх застосовувати, строки, порядок оскарження дисциплінарного стягнення та його зняття. Правила внутрішнього трудового розпорядку затверджуються трудовими колективами на основі типових правил та визначають трудовий розпорядок на підприємствах, в установах, організаціях. Так типові правила внутрішнього трудового розпорядку¹³ визначають коло обов'язків працівників та службовців, серед заохочень передбачено оголошення подяки, преміювання, нагородження почесною грамотою та занесення на дошку пошани. Заохочення оголошуються в наказі або розпорядженні і заносяться в трудову книжку працівника. Якщо КЗпПУ передбачає лише два види стягнення (догана та звільнення), то відповідно до положень типових правил внутрішнього трудового розпорядку за порушення трудової дисципліни може бути застосовані такі стягнення: зауваження, догана, сувора догана, переведення на нижчеоплачувану роботу на строк до трьох місяців або призначення на нижчу посаду на той же строк, звільнення. Спеціальна дисциплінарна відповідальність устанавлюється законами, статутами та положеннями про дисципліну щодо окремих категорій працівників – спеціальних суб'єктів, для яких дотримання дисципліни має особливе значення, та врегульована спеціальними нормативно-правовими актами: положеннями, статутами про дисципліну й іншими актами законодавства про дисципліну. Дисциплінарні стягнення можуть накладатися також органами, вищими у порядку підлеглості щодо органів, зазначених у частині першій ст. 147-1 КЗпПУ.

У нашому випадку такою категорією працівників є поліцейські, і перелік дисциплінарних стягнень, що застосовуються до них, визначається відповідними нормативно-правовими актами. Питання дисциплінарної відповідальності поліцейських регламентуються уже згаданим Дисциплінарним статутом Національної поліції України, а

¹³ Кузьменко О.В. Адміністративний процес у парадигмі права: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Київськ. нац. ун-т внутр. справ, К., 2006. 404 с.

також Порядком проведення службових розслідувань у Національній поліції України, затвердженим наказом МВС України від 07.11.2018 № 893, який визначає процедуру проведення службового розслідування стосовно поліцейського, права учасників службового розслідування, порядок оформлення його результатів, прийняття та реалізації рішень за результатами службового розслідування, Положенням про дисциплінарні комісії в Національній поліції України, затвердженим наказом МВС України від 07.11.2018 № 893, яке визначає порядок утворення в органах (підрозділах) поліції, а також закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, дисциплінарних комісій та їхні повноваження. Ці нормативно-правові акти містять чіткі й детальні роз'яснення щодо обов'язків поліцейських, устанавлюють правила поведінки, вимоги, окреслюють розширений перелік дисциплінарних стягнень та процедуру їх накладення й оскарження.

Дисциплінарні стягнення в рамках спеціальної дисциплінарної відповідальності зазвичай є більш суворі, на відміну від стягнень, передбачених загальною дисциплінарною відповідальністю. На самостійне місце відповідальності працівників на мілітаризованій державній службі в системі спеціальної дисциплінарної відповідальності вказує Лавренко Б. В.: «Особливості такої відповідальності зумовлені виконанням працівниками зовнішніх та внутрішніх функцій охорони і захисту держави, а той факт, що ці працівники виконують свою роботу із застосуванням зброї, свідчить, що в основу їхньої дисциплінарної відповідальності покладено чіткий ієрархічний принцип дисциплінарної влади. За сучасних умов військової служби, на засадах добровільності, громадяни проходять за контрактом, який згідно із чинним законодавством є особливою формою трудового договору. Мілітаризовану державну службу в Україні представляють такі категорії: військовослужбовці Збройних сил України всіх родів військ; службовці збройних формувань, утворених на підставі закону; працівники Служби безпеки України; окремі категорії працівників митниці; податкова міліція; Національна поліція»¹⁴.

Спеціальна дисциплінарна відповідальність, як визначає Коваленко К. В., «це зазнання особою, винною в порушенні норм трудової дисципліни, негативних наслідків із боку уповноваженого

¹⁴ Лавренко Б. В. Теоретико-правові підстави та умови спеціальної дисциплінарної відповідальності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2018. С. 14.

суб'єкта, що виражається у дисциплінарних стягненнях, види та підстави, застосування яких передбачено спеціальними нормативно-правовими актами (закони, статuti, положення)»¹⁵. Дисциплінарне стягнення накладається відповідно до основних принципів юридичної відповідальності, його застосування вимагає наявності всіх елементів складу дисциплінарного проступку та ретельного вивчення всіх обставин справи, що мають значення для винесення рішення щодо неї, а також підпорядкування обов'язкової нормативно закріпленої процедури. Усе це – гарантії не лише об'єктивного встановлення обставин справи та справедливого рішення щодо застосування стягнення, а й забезпечення прав поліцейських.

Порушення порядку застосування дисциплінарного стягнення є підставою відповідальності особи, наділеної дисциплінарними повноваженнями. Найбільш проблемним і неврегульованим, на наш погляд, питанням спеціальної дисциплінарної відповідальності є відповідність застосованого дисциплінарного стягнення вчиненому порушенню.

У системі державної служби відсутня нормативно закріплена класифікація дисциплінарних проступків державних службовців, і відповідні їм заходи впливу. Таке становище зумовлено надмірно широким колом правопорушень, які можуть бути допущені в службовій діяльності, щоб їх можна було зафіксувати в нормативно-правових актах. Дискреційні повноваження відповідних посадових осіб щодо накладення (незастосування) дисциплінарних стягнень, що базуються також і на принципі доцільності, визначено лише рамково.

Водночас будь-яке порушення службового обов'язку в будь-яких формах, передбачених або не передбачених законом, може спричинити дисциплінарне стягнення. Як це не парадоксально, але за одне і те ж діяння один поліцейський може взагалі не притягуватися до відповідальності, а на іншого буде накладено суворе дисциплінарне стягнення. Тобто законодавець, за загальним правилом, не обумовлює застосування певних санкцій учиненням конкретних дисциплінарних порушень і не встановлює черговості накладення стягнень. До речі, такий же стан справ існує й із застосуванням заходів заохочення. Можливо, така ситуація є наслідком змішання поняття службової дисципліни і сутнісних ознак

¹⁵ Коваленко К. В. Загальна та спеціальна дисциплінарна відповідальність. *Форум права*. 2008. № 2. С. 231–236.

дисциплінарної відповідальності. До того ж слід урахувати ту обставину, що заходи дисциплінарної відповідальності застосовуються в ряді випадків замість адміністративної відповідальності, а іноді й одночасно, хоча об'єкт протиправного посягання виступає іншим.

На нашу думку, поліцейські не повинні притягатися до дисциплінарної відповідальності за провини, які не входять до їхніх функціональних обов'язків, тобто перебувають поза колом службових відносин. Правопорушення інших видів (також і адміністративні) не можуть служити підставою для застосування заходів дисциплінарної відповідальності, крім випадків спеціальної законодавчої правової регламентації (як це передбачено ст. 15 КУпАП «Відповідальність військовослужбовців та інших осіб, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів, за вчинення адміністративних правопорушень», яку, до речі, унаслідок запровадження воєнного стану доповнено абзацом такого змісту: «За вчинення військових адміністративних правопорушень поліцейські поліції особливого призначення Національної поліції України, які під час дії воєнного стану залучені до безпосередньої участі в бойових діях, несуть відповідальність, передбачену статтями 172-10 і 172-19 глави 13-Б цього Кодексу, за умови, якщо ці правопорушення не тягнуть за собою кримінальну відповідальність. До поліцейських не може бути застосовано арешт з утриманням на гауптвахті».

Як уже було зауважено, поліцейські є спеціальним суб'єктом адміністративної відповідальності, проте притягнення поліцейського до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушення, за яке він несе адміністративну відповідальність на загальних підставах, не є обставиною, яка унеможливує його відповідальність у дисциплінарному порядку. Дисциплінарна відповідальність усіх поліцейських настає саме перед державою в особі компетентної посадової особи, і тут не можна говорити про іншого суб'єкта, як, наприклад, при настанні відповідальності працівника перед роботодавцем, який самостійно застосовує заходи дисциплінарного впливу не від імені держави за порушення трудової дисципліни в законодавчо встановленому порядку. Водночас слід наголосити, що згідно зі ст. 61 Конституції України, ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення, а юридична відповідальність особи має індивідуальний характер.

2. Правові засади дисциплінарної відповідальності поліцейських

Отже, правові засади дисциплінарної відповідальності поліцейських можна тлумачити як сукупність правових норм, що містять своє вираження в системі нормативно-правових актів різної юридичної сили та регламентують:

а) підстави притягнення до дисциплінарної відповідальності поліцейських;

б) здійснення дисциплінарного провадження;

в) накладення дисциплінарних стягнення для забезпечення дотримання службової дисципліни, запобігання вчиненню дисциплінарних проступків, виховання в поліцейських свідомого ставлення до служби і створення необхідних умов для ефективної діяльності поліцейських підрозділів.

Систематизація правових засад є необхідною для виявлення як специфіки правового закріплення засад дисциплінарної відповідальності поліцейських, так і наявних у ньому прогалин. Векторна спрямованість правового регулювання дисциплінарної відповідальності поліцейських відображає змістовну складову нормативно-правових засад. Щодо формального зовнішнього вираження норм права, що регулюють притягнення до відповідальності поліцейських, станом на теперішній час, обґрунтованим уявляється підхід віднесення до правових засад тих положень, що містяться й у положеннях модельного законодавства, рішеннях неурядових міжнародних організацій рекомендаційного характеру та положеннях міжнародних договорів¹⁶.

Отже, до нормативно-правових засад дисциплінарної відповідальності службовців органів поліції віднесемо ті норми, які містяться в: а) законах України; б) підзаконних нормативно-правових актах; в) міжнародних договорах; г) нормах м'якого права.

Серед законів України чільне місце відведено Конституції України, якою встановлено основоположні засади діяльності органів державної влади. До прикладу, вагомими є положення щодо: вказівки на межі діяльності органів законодавчої, виконавчої та судової влади, яких встановлених Конституцією та законами України; зобов'язання утримання від вчинення дій та прийняття

¹⁶ Ківалов С.В. Біла Л.Р. Адміністративне право України : навч.-метод. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Одеса : Юрид. літ, 2002. 312 с.; Мельник Р.С., Безенко В.М. Загальне адміністративне право: Навчальний посібник / За заг. ред. Р.С. Мельника. К.: Ваіте, 2014. 376 с.

рішень, яких не передбачено законодавством; зобов'язання суворого дотримання законодавства України, включаючи визначені повноваження та визначений спосіб їх реалізації тощо¹⁷.

Профільними законами, що регулюють статус органів поліції в цілому та специфіку дисциплінарної відповідальності службовців органів поліції є Закони України «Про Національну поліцію»¹⁸ та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України»¹⁹. Виокремимо основні їх положення: органи поліції призначені для служіння суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку (ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію»); поліцейський підлягає відстороненню від виконання службових обов'язків у межах дисциплінарного провадження (ст. 70 Закону України «Про Національну поліцію»); поліцейський підлягає звільненню у зв'язку із реалізацією дисциплінарного стягнення відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України (ст. 77 Закону України «Про Національну поліцію»).

Дисциплінарний статут Національної поліції України включає такі структурні елементи, що стосуються дисциплінарної відповідальності:

загальні питання, які охоплюють визначення основоположних понять, що використовуються при детермінації дисциплінарного провадження (наприклад, «службова дисципліна», «дисциплінарний поступок», «накази») та порядок обліку дисциплінарних стягнень;

зобов'язання поліцейських щодо дотримання службової дисципліни, що включає: виконання статутів і наказів начальників; захист і охорону від протиправних посягань життя, здоров'я, права та свободи громадян, власність, довкілля, інтереси суспільства і держави; повагу до людської гідності, вияв турботу до громадян і готовність у будь-який час надати їм допомогу; дотримання норм професійної та службової етики; збереження державної таємниці; постійне підвищення свого професійного та культурного рівня; сприяння начальникам у зміцненні службової дисципліни, забезпеченні законності та статутного порядку; виявлення поваги до колег по службі та інших громадян, ввічливість, дотримання правил внутрішнього розпорядку, носіння встановленої форми одягу,

¹⁷ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР.

¹⁸ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII.

¹⁹ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України від 15 березня 2018 року № 2337-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 29. Ст. 233.

вітання та етикету; збереження та підтримання в належному стані переданої в користування вогнепальної зброї, спеціальних засобів, майна і техніки;

Виокремлений перелік дисциплінарних стягнень, а саме: усне зауваження, зауваження, догану, суворо догану, попередження про неповну посадову відповідність, звільнення з посади, пониження в спеціальному званні на один ступінь, звільнення з поліції; загальні засади проведення службового розслідування та накладення дисциплінарних стягнень, а також їх темпоральні межі; порядок оскарження накладених дисциплінарних стягнень поліцейськими в усній чи письмовій формі до старшого прямого начальника, включаючи можливість звернення до міністра внутрішніх справ України або до суду²⁰.

Таким чином, як уже зазначалося, поліцейські є спеціальним суб'єктом адміністративної відповідальності, проте притягнення поліцейського до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушення, за яке він несе адміністративну відповідальність на загальних підставах, не є обставиною, яка унеможливує його відповідальність у дисциплінарному порядку. При цьому адміністративна відповідальність фактично настає за вчинення дисциплінарних правопорушень.

Серед підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють дисциплінарну відповідальність поліцейських чільне місце відведено наказам Міністерства внутрішніх справ України. Наприклад, наказ Міністерства внутрішніх справ України, яким затверджено «Порядок проведення службових розслідувань у Національній поліції України»²¹ чи «Положення про дисциплінарні комісії в Національній поліції України»²². Відповідно, службове розслідування щодо встановлення факту вчинення дисциплінарного проступку полягає в «діяльності дисциплінарної комісії із збирання, перевірки та оцінки матеріалів і відомостей про дисциплінарний проступок поліцейського з метою своєчасного, повного та об'єктивного з'ясування всіх обставин його вчинення, встановлення причин і умов вчинення дисциплінарного проступку, вини поліцейського, ступеня

²⁰ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України від 15 березня 2018 року № 2337-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 29. Ст. 233.

²¹ Порядок проведення службових розслідувань у Національній поліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.11.2018 р. № 893.

²² Положення про дисциплінарні комісії в Національній поліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.11.2018 р. № 893

тяжкості дисциплінарного проступку, розміру заподіяної шкоди та для підготовки пропозицій щодо усунення причин учинення дисциплінарних проступків»²³.

Службове розслідування проводиться спеціально утвореним суб'єктом – дисциплінарною комісією, склад якої формують особи із числа поліцейських та інших працівників органу (підрозділу) поліції, у яких призначено службове розслідування, або працівники інших органів (підрозділів) поліції за наявності згоди їхніх керівників, які мають відповідні знання та досвід служби (роботи) в поліції або відповідну фахову підготовку щодо предмета проведення службового розслідування²⁴.

Дисциплінарна відповідальність щодо працівників Національної поліції підкріплюється сукупністю обов'язкових правил нормативного характеру, які забезпечуються можливістю застосування державного примусу та накладенням санкцій обмежувального характеру на працівників органів поліції. Щодо положень модельного законодавства, які стосуються дисциплінарної відповідальності поліцейських, вони містяться у міжнародних документах, зокрема Кодекс поведінки посадових осіб із підтримання правопорядку²⁵ чи Європейський кодекс поліцейської етики²⁶.

3. Підстави притягнення поліцейських до дисциплінарної відповідальності

Як уже зазначалося, дисциплінарна відповідальність поліцейських є мірою обов'язку зазнавати відповідних негативних наслідків примусового та обмежувального характеру за вчинення дисциплінарного проступку, що визначено у встановленому законом порядку. Таким чином, фактичною підставою притягнення до дисциплінарної відповідальності поліцейських виступатиме дисциплінарний проступок. До дисциплінарних проступків поліцейських віднесено широкий перелік діянь, що можуть

²³ Порядок проведення службових розслідувань у Національній поліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.11.2018 р. № 893.

²⁴ Положення про дисциплінарні комісії в Національній поліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.11.2018 р. № 893.

²⁵ Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 34/169 від 17.12.1979 р.

²⁶ Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики», ухвалена Комітетом Міністрів 19 вересня 2001 р.

інкримінуватись у випадку вчинення протиправної винної дії чи бездіяльності поліцейського, та які полягатимуть в порушенні ним службової дисципліни, невиконанні чи неналежному виконанні обов'язків поліцейського або виходитимуть за їх межі, порушенні обмежень та заборон, визначених законодавством для поліцейських, а також у вчиненні дій, що підривають авторитет поліції²⁷.

Процесуальною підставою притягнення до дисциплінарної відповідальності поліцейських виступатиме наказ про накладення дисциплінарного стягнення. Для прийняття конкретного рішення на підставі якого здійснюватиметься притягнення до дисциплінарної відповідальності поліцейських, має бути дотримано відповідний порядок. Процедурна складова притягнення до дисциплінарної відповідальності поліцейських виражається у відповідному дисциплінарному провадженні, що є врегульованою законодавством діяльністю уповноважених посадових осіб з розгляду та вирішення індивідуально-конкретних справ про вчинення підлеглим їм працівником дисциплінарного проступку та притягнення його до дисциплінарної відповідальності, а також встановлення й усунення причин і умов, що сприяли вчиненню такого правопорушення²⁸. Традиційно дисциплінарні провадження групуються у спрощені та загальні²⁹.

Стосовно поліцейських, аналогічно, можливо виокремити спрощений та загальний порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності. Під час спрощеного дисциплінарного провадження стосовно поліцейських відбувається оперативне з'ясування обставини справи уповноваженою на те особою, відразу ж виноситься рішення про накладання відповідного стягнення. У цьому разі, у зв'язку з оперативністю розгляду справи, об'єднуються такі стадії як службове розслідування, прийняття та виконання рішення про притягнення до відповідальності. Прикладом такого провадження є випадки, коли до органу поліції надходять матеріали про вчинення поліцейським адміністративних правопорушень у порядку, визначеному Кодексом України про адміністративні правопорушення. У цьому разі рішення про притягнення до

²⁷ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України від 15 березня 2018 року № 2337-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 29. Ст. 233.

²⁸ Шоптенко С.С. Дисциплінарні провадження в Національній поліції України: зміст та особливості реалізації. *Форум права*. 2017. № 5. С. 454–459.

²⁹ Корнута Л.М. Дисциплінарна відповідальність державного службовця в Україні : дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2013. 224 с.

дисциплінарної відповідальності приймається на підставі зазначених матеріалів³⁰. Поряд зі спрощеним варіантом, дисциплінарне провадження може відбуватися і в більш складному варіанті. Мається на увазі загальний порядок здійснення дисциплінарного провадження щодо поліцейських.

Загальне дисциплінарне провадження щодо поліцейських включатиме сукупність дій, спрямованих на:

- 1) прийняття рішення про порушення дисциплінарного провадження;
- 2) формування дисциплінарної комісії та її склад;
- 3) визначення повноважень дисциплінарної комісії;
- 4) визначення основних засад роботи дисциплінарної комісії;
- 5) проведення службового розслідування;
- 6) формування дисциплінарної справи;
- 7) прийняття рішення за результатами розгляду дисциплінарної справи.

Можливим є виділення такої факультативної стадії, як оскарження рішення про застосування дисциплінарної відповідальності. Вона має місце лише тоді, коли поліцейський, щодо якого застосовується стягнення, подає скаргу на рішення про застосування до нього дисциплінарної відповідальності. Загальне дисциплінарне провадження розпочинається з моменту прийняття рішення про порушення дисциплінарного провадження та завершується прийняттям рішення про накладення на особу, стосовно якої здійснюється дисциплінарне провадження, дисциплінарного стягнення чи закриття дисциплінарного провадження. Прийняття рішення про порушення дисциплінарного провадження має вираження в рішенні посадової особи, яка наділена дисциплінарною владою, розпочати дисциплінарне провадження, а точніше, за письмовим наказом керівника, якому надані повноваження із застосування до поліцейського дисциплінарного стягнення (для цілей дисциплінарного провадження, уповноваженим керівником є: Міністр внутрішніх справ України, службова особа поліції, ректор закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, наділені повноваженнями із застосування до поліцейського дисциплінарного

³⁰ Порядок проведення службових розслідувань у Національній поліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.11.2018 р. № 893.

стягнення)³¹. На цій стадії дисциплінарного провадження уповноважена посадова особа оцінює законність, достовірність та достатність (кількість, якість) інформації, яка стала підставою для порушення провадження, вивчаються нормативно-правові акти та інші матеріали, вирішується питання щодо відсутності обставин, які виключають можливість проведення дисциплінарного провадження. Зміст стадії порушення дисциплінарного провадження виражається у тому, що уповноважені на те особи у разі порушення провадження за фактом дисциплінарного проступку порушують питання про встановлення винної особи та притягнення її до відповідальності³².

Службове розслідування полягає в забезпеченні суб'єктів, уповноважених застосовувати дисциплінарні стягнення докладною інформацією про проступки, учинені відповідною особою з метою законного та об'єктивного вирішення справи. При проведенні розслідування особа (або уповноважений орган), яка проводить дисциплінарне розслідування, повинна встановити: наявність чи відсутність факту дисциплінарного проступку; місце, час, обставини, а також мету його вчинення; наявність вини в діяннях (діях, бездіяльності) конкретних осіб; чи було в результаті дисциплінарного проступку завдано майнової шкоди, та інші обставини.

Законом України № 2123-IX від 15.03.2022 «Про внесення змін до законів України "Про Національну поліцію" та "Про Дисциплінарний статут Національної поліції України" з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану» до Дисциплінарного статуту Національної поліції України було внесено зміни. У період дії воєнного стану службове розслідування проводиться з дотриманням вимог статуту з урахуванням особливостей, визначених розділом V «Особливості проведення службового розслідування в період дії воєнного стану». Вони стосуються зокрема, проведення службового розслідування в період дії воєнного стану, відібрання пояснень під час проведення службового розслідування у період дії воєнного стану, відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків (посади) на час проведення службового розслідування у період дії воєнного стану, застосування дисциплінарних стягнень у період дії воєнного стану,

³¹ Порядок проведення службових розслідувань у Національній поліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.11.2018 р. № 893.

³² Ківалов С.В. Біла Л.Р. Адміністративне право України : навч.-метод. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Одеса : Юрид. літ., 2002. 312 с.

доведення до поліцейського наказу про притягнення до дисциплінарної відповідальності, оскарження дисциплінарного стягнення, застосованого у період дії воєнного стану.

Темпоральні характеристики проведення службового розслідування стосовно поліцейських такі: службове розслідування розпочинається з дня видання наказу про його призначення та завершується в день затвердження керівником, який призначив службове розслідування, чи особою, яка виконує його обов'язки, висновку службового розслідування; у випадку закінчення строку проведення службового розслідування припадає на вихідний чи інший неробочий день, останнім днем строку є перший після нього робочий день; службове розслідування має бути завершено протягом одного місяця з дня його призначення начальником; у разі необхідності цей строк може бути продовжено начальником, який призначив службове розслідування, або старшим прямим начальником, але не більш як на один місяць³³. Документом, що засвідчує результати дисциплінарного провадження є висновок службового розслідування, який відображає наявність у діях (бездіяльності) поліцейського дисциплінарного проступку. У подальшому керівник, який призначив службове розслідування, отримує пропозиції щодо накладення на поліцейського дисциплінарного стягнення³⁴.

Наступною стадією дисциплінарного провадження є розгляд справи про дисциплінарний проступок та прийняття рішення. У процесі розгляду дисциплінарної справи вивчаються та аналізуються приводи для порушення дисциплінарного провадження, матеріали, зібрані у процесі проведення дисциплінарного розслідування (якщо таке проводилося). Наприклад, пояснення поліцейського, якого притягують до дисциплінарної відповідальності, а також інших осіб, які беруть участь у провадженні. У розгляді справи, окрім суб'єкта дисциплінарної влади та особи, яка притягується до відповідальності, можуть брати участь інші зацікавлені особи (наприклад, безпосередній керівник), а також ті особи, які сприяють проведенню дисциплінарного провадження. Основне призначення цієї стадії дисциплінарного провадження проявляється у встановленні вини особи, що притягується до дисциплінарної

³³ Порядок проведення службових розслідувань у Національній поліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.11.2018 р. № 893; Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України від 15 березня 2018 року № 2337-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 29. Ст. 233.

³⁴ Порядок проведення службових розслідувань у Національній поліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.11.2018 р. № 893.

відповідальності, у вчиненні дисциплінарного проступку; у законному й обґрунтованому вирішенні питання про його дисциплінарну відповідальність та про вибір дисциплінарного стягнення.

Під час прийняття рішення уповноваженим суб'єктом обов'язково звертається увага на обставини, що обтяжують або пом'якшують відповідальність. Після розгляду справи по ній приймається рішення. При визначенні виду дисциплінарного стягнення мають ураховуватися тяжкість проступку, обставини, за яких його вчинено, заподіяна шкода, попередня поведінка особи та визнання нею своєї вини, її ставлення до виконання службових обов'язків, рівень кваліфікації тощо. Стадія виконання рішення про застосування дисциплінарної відповідальності є обов'язковою в разі прийняття уповноваженим суб'єктом рішення про застосування дисциплінарного стягнення. У процесі виконання дисциплінарного стягнення порушник зазнає відповідних обмежень морального та матеріального характеру.

За вчинений проступок накладається тільки одне стягнення. Основне призначення стадії виконання рішення про застосування дисциплінарної відповідальності проявляється в застосуванні заходів щодо безпосереднього виконання стягнення та забезпечення своєчасного зняття накладеного стягнення. На стадії виконання рішення про застосування дисциплінарної відповідальності, можна виокремити такі етапи: а) виконання дисциплінарного стягнення; б) облік накладеного стягнення; в) зняття накладеного дисциплінарного стягнення.

Окремо звернемо увагу на можливість здійснення спеціального дисциплінарного провадження щодо поліцейських, що характеризується специфікою умов вчинення проступку та умов можливого службового розслідування. Наприклад, йдеться про:

1) учинення дисциплінарного проступку в період перебування у відрядженні, відпустці, на відпочинку або в період тимчасової непрацездатності, коли уповноважена особа збирає первинні матеріали та надсилає їх для розгляду за місцем проходження служби порушника;

2) учинення дисциплінарного проступку під час чергування, несення вартової чи патрульно-постової служби, коли накладання дисциплінарних стягнень здійснюється виключно після закінчення чергування, варті або після заміни їх іншими особами та здачі зброї;

3) учинення дисциплінарного проступку в стані алкогольного сп'яніння, коли накладення дисциплінарного стягнення та

одержання від неї пояснень є можливими виключно після протверезіння поліцейського³⁵.

Особливість дисциплінарного провадження щодо поліцейських незалежно від його виду характеризуватиметься рядом особливостей. Ідеться про специфіку формування дисциплінарних комісій, що утворюються за письмовим наказом Міністра внутрішніх справ України, службової особи поліції або ректора закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, наділених повноваженнями із застосування до поліцейського дисциплінарного стягнення, одночасно з прийняттям рішення про призначення службового розслідування³⁶.

Крім того, дисциплінарне провадження щодо поліцейських вирізняється серед інших проваджень додатковими спеціальними детермінантами:

- 1) особливостями суб'єктів, що беруть участь у провадженні;
- 2) специфікою актів, якими оформлюється процесуальна діяльність та процедура їх оформлення;
- 3) предметом дисциплінарного провадження, яким є суспільні відносини у сфері виконання завдань та функцій службовців правоохоронних органів з забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку;
- 4) метою дисциплінарного провадження, яка полягає у юридичних та соціальних результатах, на досягнення яких його спрямовано, тобто з'ясування обставин справи та притягнення винної особи до відповідальності тощо.

Унаслідок повномасштабної збройної агресії Україна постала перед викликами загроз, які не мають аналогів у сучасній історії. Одне з провідних місць у секторі безпеки і оборони належить Національній поліції України, яка є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує громадську безпеку і порядок, охорону прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидію злочинності, а також надає визначені законом послуги з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги. Питання дотримання дисципліни й законності в органах Національної поліції залишається актуальним, оскільки поліцейський повинен сумлінно виконувати професійні обов'язки,

³⁵ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України від 15 березня 2018 року № 2337-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 29. Ст. 233.

³⁶ Положення про дисциплінарні комісії в Національній поліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.11.2018 р. № 893.

відповідати сучасним вимогам, бути дисциплінованим, відповідальним та виправдовувати довіру громадян.

Поліцейські є спеціальним суб'єктом адміністративної відповідальності, проте притягнення поліцейського до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушення, за яке він несе адміністративну відповідальність на загальних підставах, не є обставиною, яка унеможлиблює його відповідальність у дисциплінарному порядку. Отже, дисциплінарною відповідальністю визнається вид юридичної відповідальності, яка настає виключно за порушення трудової дисципліни, тобто за невиконання чи неналежне виконання з вини працівника покладених на нього трудових обов'язків.

Під дисциплінарною відповідальністю поліцейських пропонуємо розуміти підсумкову правову оцінку від імені держави в особі керівників різного рівня протиправних винних дій чи бездіяльності поліцейських та подальше накладення на винних у встановленому Дисциплінарним статутом Національної поліції порядку дисциплінарних стягнень для переживання поліцейськими певних негативних наслідків із метою забезпечення дотримання службової дисципліни, запобігання вчиненню дисциплінарних проступків, виховання в поліцейських свідомого ставлення до служби і створення необхідних умов для ефективної діяльності поліцейських підрозділів.

Дисциплінарна відповідальність має на меті зміцнення службової дисципліни, боротьбу з її порушеннями. У ній проявляється державний осуд, несхвалення поведінки поліцейського, який порушив вимоги службової дисципліни. З її допомогою держава примушує порушника до виконання свого професійного обов'язку, а також сприяє викоріненню з його свідомості тих негативних устремлень та мотивів, що призвели до порушення. Притягнення до дисциплінарної відповідальності справляє виховний вплив на порушника, спонукає його дотримуватись вимог службової дисципліни, а це, у свою чергу, має загальне запобіжне значення. Таким чином, дисциплінарна відповідальність може виступати як каральний засіб, так і заходом виховання й зміцнення дисципліни поліцейських.

Правопорушення інших видів (також і адміністративні) не можуть служити підставою для застосування заходів дисциплінарної відповідальності, крім випадків спеціальної законодавчої правової регламентації (як це передбачено ст. 15 КУпАП «Відповідальність військовослужбовців та інших осіб, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів, за вчинення адміністративних

правопорушень», яку, до речі, унаслідок запровадження воєнного стану доповнено абзацом такого змісту: «За вчинення військових адміністративних правопорушень поліцейські поліції особливого призначення Національної поліції України, які під час дії воєнного стану залучені до безпосередньої участі в бойових діях, несуть відповідальність, передбачену статтями 172-10 і 172-19 глави 13-Б цього Кодексу, за умови, якщо ці правопорушення не тягнуть за собою кримінальну відповідальність. До поліцейських не може бути застосовано арешт з утриманням на гауптвахті»).

Водночас доцільно внести зміни до частини 4 ст. 19 Закону України «Про Національну поліцію» та викласти її в такій редакції: «Поліцейські, які під час дії воєнного стану беруть безпосередню участь у бойових діях, у разі вчинення військових адміністративних або військових кримінальних правопорушень несуть відповідно адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законом».

ВИСНОВКИ

Правові засади дисциплінарної відповідальності працівників поліції є сукупністю правових норм, що містяться в системі нормативно-правових актів, модельному законодавстві, рішеннях неурядових міжнародних організацій рекомендаційного характеру та положеннях міжнародних договорів, що регламентують підстави притягнення до дисциплінарної відповідальності поліцейських, здійснення дисциплінарного провадження, а також умови накладення дисциплінарних стягнення.

Дисциплінарне провадження щодо поліцейських є достатньо регламентованим процесом, що включає сукупність послідовних дій, спрямованих на дотримання службової дисципліни та підтримки належного іміджу органів поліції. Виокремлення спрощеного та загальний порядку притягнення до дисциплінарної відповідальності поліцейських дозволили встановити ознаки, які характеризують їх зміст. Наявність спеціальних дисциплінарних проваджень свідчить про важливість інституту службової дисципліни в межах поліцейського права.

У період дії воєнного стану службове розслідування проводиться з урахуванням особливостей, які стосуються зокрема, проведення службового розслідування в період дії воєнного стану, відібрання пояснень під час проведення службового розслідування у період дії воєнного стану, відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків (посади) на час проведення службового розслідування у період дії воєнного стану, застосування

дисциплінарних стягнень у період дії воєнного стану, доведення до поліцейського наказу про притягнення до дисциплінарної відповідальності, оскарження дисциплінарного стягнення, застосованого у період дії воєнного стану.

АНОТАЦІЯ

Визначається, що дисциплінарна відповідальність є одною з правових форм впливу на порушників трудової дисципліни, яка полягає в застосуванні адміністрацією в установленому трудовим законодавством порядку заходів дисциплінарного стягнення до працівника чи службовця, який учинив дисциплінарний проступок. Зауважено, що поліцейські є спеціальним суб'єктом адміністративної відповідальності. Питання дисциплінарної відповідальності поліцейських регламентуються Дисциплінарним статутом Національної поліції України, а також Порядком проведення службових розслідувань у Національній поліції України, затвердженим наказом МВС України від 07.11.2018 № 893, Положенням про дисциплінарні комісії в Національній поліції України, затвердженим наказом МВС України від 07.11.2018 № 893. Підкреслюється, що дисциплінарна відповідальність має на меті зміцнення службової дисципліни, боротьбу з її порушеннями. Тому дисциплінарна відповідальність може виступати і як каральний засіб, і як захід виховання й зміцнення дисципліни поліцейських. Обґрунтовується внесення змін до частини 4 ст. 19 Закону України «Про Національну поліцію» та пропонується викласти її в такій редакції: «Поліцейські, які під час дії воєнного стану беруть безпосередню участь у бойових діях, у разі вчинення військових адміністративних або військових кримінальних правопорушень несуть відповідно адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законом».

Література

1. Вапнярчук Н.М. Правове регулювання дисциплінарної відповідальності державних службовців в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Луганськ, 2010. 18 с.
2. Данченко М.І. Відповідальність за порушення дисципліни праці. К.: Знання, 1980. 48 с.
3. Ківалов С. В. Адміністративне право / С.В. Ківалов, Л.Р. Біла-Тіунова, Т.І. Білоус-Осінь. Одеса: Фенікс, 2019. 136 с.
4. Ківалов С.В. Біла Л.Р. Адміністративне право України : навч.-метод. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Одеса : Юрид. літ, 2002. 312 с.

5. Коваленко К. В. Загальна та спеціальна дисциплінарна відповідальність. *Форум права*. 2008. № 2. С. 231–236.

6. Коваленко К. В. Правове регулювання дисциплінарної відповідальності працівників органів внутрішніх справ: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.05 / Східноукр. нац. ун-т ім. В.Даля. Луганськ, 2009. 18 с.

7. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 34/169 від 17.12.1979 р.

8. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР.

9. Корнута Л.М. Дисциплінарна відповідальність державного службовця в Україні : дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2013. 224 с.

10. Кузнецов В. О. Відповідальність працівників податкової міліції за адміністративні проступки та порядок її реалізації: автореф. дис. ...канд. юрид. наук. Ірпінь, 2004. 23 с.

11. Кузьменко О.В. Адміністративний процес у парадигмі права: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Київськ. нац. ун-т внутр. справ, К.: 2006. 404 с.

12. Лавренко Б. В. Теоретико-правові підстави та умови спеціальної дисциплінарної відповідальності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2018. 20 с.

13. Мельник Р.С., Бевзенко В.М. Загальне адміністративне право: Навчальний посібник / За заг. ред. Р.С. Мельника. К.: Ваїте, 2014. 376 с.

14. Монастирський Є.О. Дисциплінарна відповідальність. К.: Політ. вид-во України, 1976. 52 с.

15. Положення про дисциплінарні комісії в Національній поліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.11.2018 р. № 893.

16. Порядок проведення службових розслідувань у Національній поліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.11.2018 р. № 893.

17. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України від 15 березня 2018 року № 2337-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 29. Ст. 233.

18. Про затвердження типових правил внутрішнього трудового розпорядку для робітників і службовців підприємств, установ, організацій: Постанова державного комітету СРСР з праці та соціальних питань від 20.07.1984 р. № 213.

19. Про національну безпеку України: Закон України 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 31. Ст. 241.

20. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII.

21. Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасникам Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики», ухвалена Комітетом Міністрів 19 вересня 2001 р.

22. Серета В.В. Дисциплінарна відповідальність в адміністративних публічно-правових відносинах: проблеми теорії та практики: монографія. Харків: НікаНова, 2013. 360 с.

23. Трудове право України : навч. посіб. / за ред. В. О. Кучера. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 564 с.

24. Трудове право України. Академічний курс : підручник / П. Д. Пилипенко, В. Я. Бурак, З. Я. Козак та ін. ; за ред. П. Д. Пилипенка. 2-е вид., перероб. і допов. К. : Ін Юре, 2006. 544 с.

25. Швець Д.В. Первинна професійна підготовка як необхідна правова вимога до підготовки поліцейських. *Право і безпека*. 2017. № 3 (66). С. 103–112.

26. Шоптенко С.С. Дисциплінарні провадження в Національній поліції України: зміст та особливості реалізації. *Форум права*. 2017. № 5. С. 454–459. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1206203>

27. Щербак О.І. Правова відповідальність посадових осіб апарату державного управління. К.: Наук. думка, 1980. 133 с.

28. Юріков О.О. Кримінальна відповідальність поліцейських за вчинення кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби (військових кримінальних правопорушень). *Нове українське право*. Вип. 2. 2023. С. 170–175. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.2.23>

Інформація про автора:

Калянов Дмитро Петрович,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративної діяльності поліції
Одеського державного університету внутрішніх справ
вул. Успенська, 1, м. Одеса, 65000, Україна